

UNIVERSITATEA “PETRU MAIOR”, TÂRGU-MUREȘ

FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE

TEZĂ DE DOCTORAT

-Rezumat-

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

DOCTORAND:

Claudia CREȚU(VAȘLOBAN)

TÂRGU-MUREȘ

2015

UNIVERSITATEA “PETRU MAIOR”, TÂRGU-MUREȘ

FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE

N. STEINHARDT – LITERATURĂ ȘI CREDINȚĂ

- rezumat-

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

DOCTORAND:

Claudia CREȚU(VAȘLOBAN)

TÂRGU-MUREȘ

2015

CUPRINS

ARGUMENT.....	4
I. CONTEXTUL BIOGRAFIC.....	11
1. Studii (Liceu și Universitate).....	11
2. N. Steinhardt și Generația '27.....	12
3. Urmărit de securitate.....	16
4. Anii de închisoare.....	18
5. Anii de călugărie.....	19
6. Activitatea publicistică.....	19
II. N. STEINHARDT – CRITIC ȘI ESEIST.....	29
1. Critic literar.....	29
2. Eseist.....	50
3. Referințe critice.....	78
III. N.STEINHARDT – DISCURSUL AUTOBIOGRAFIC.....	92
1. Discursul autobiografic – repere teoretice.....	92
2. Jurnalul fericirii.....	95
3. Referințe critice.....	117
IV. OMILETICA LUI N. STEINHARDT.....	128
1. Retorică și omiletică.....	128
2. Dăruind vei dobândi.....	132
3. Referințe critice.....	162
V. CONCEPTUL DE ECUMENISM ÎN OPERA LUI N. STEINHARDT.....	168
1. Ecumenismul – repere teoretice.....	168
2. Steinhardt și ecumenismul.....	176
3. Convertirea lui N. Steinhardt la ortodoxie.....	180
4. Steinhardt despre alte confesiuni și religii.....	185
5. Prin alții despre sine.....	191
CONCLUZII.....	196
ANEXE.....	207
BIBLIOGRAFIE.....	228

N. STEINHARDT – LITERATURĂ ȘI CREDINȚĂ

- Rezumat-

Prin multiplele sale activități pe care le-a desfășurat cât a putut mai bine: scriitor, publicist, monah ortodox, N. Steinhardt se înscrie între personalitățile de prim rang ale culturii românești. Și-a împărțit viața, în mod egal, poate, între literatură și credință, dar nedespărțindu-le, ci folosindu-le pentru a le completa una pe cealaltă. Prin scrierile sale a îmbogățit atât literatura română cât și cea străină (prin traducerile volumelor sale), făcând ca aceasta să fie receptată într-un alt mod, mai flexibil, mai pătrunzător, depășind canoanele obișnuite ale genurilor. Această afirmație este valabilă atât în ceea ce privește critica și eseistica, dar și jurnalul și omiletica.

Această teză își propune să ofere celor care poate o vor citi, o cale spre a descoperi această personalitate paradoxală și modul cum un om de cultură, un intelectual care este adoptat de poporul român și trece de atâtea piedici din partea unor reprezentanți ai acestui popor, poate deveni, printr-o mare dorință, un creștin adevărat, care-și pune viața în slujba lui Dumnezeu și a culturii române. De asemenea, prin aceasta ne propunem să demonstrăm faptul că suferința este o cale spre a întâlni Adevărul și fericirea, iar credința este sprijinul oricui în momente de cumpănă.

Accentul este pus pe latura critică și eseistică a scrierilor sale, dar și pe cea autobiografică, omiletică și ecumenică a lor. Textele literare studiate au permis folosirea ca metode de cercetare analiza discursului literar, metoda comparativă, cea istorică și cea stilistică, dar și demersul hermeneutic.

Prima parte a lucrării este dedicată Contextului biografic, unde am încercat o punere în evidență a celor mai importante elemente din viața lui N. Steinhardt: *studiile*, apartenența la *Generația '27*, relația pe care acesta o are cu *Securitatea*, *anii de închisoare*, *anii de călugărie*, dar și *activitatea publicistică*. Acesta se naște într-o familie de seamă a acelor timpuri. Primește o educație aleasă, aici trebuie menționată influența pozitivă pe care o are asupra lui Nicu doamna Baranszky, la îndemnul căreia citește toată literatura clasică, ceea ce va constitui o bază solidă pentru ceea ce va întreprinde de-a lungul vieții sale. Liceul pe care îl urmează este „Spiru Haret”, colegi fiindu-i personalități importante de mai târziu: Constantin Noica, Alexandru Paleologu,

Mircea Eliade și care vor determina apartenența lui N. Steinhardt Generației '27. Încă din acele timpuri este atras de publicistică, fiind colaborator al revistei liceului, în care publică cinci articole care vor fi considerate ca fiind debutul său în ale scrierii și în care se va simți diversitatea textelor citite. Va urma cursurile Facultății de Drept, iar după licență își va susține doctoratul cu teza: *Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional. Critica operei lui Léon Duguit.*

După cum am amintit și mai sus, apartenența la Generația '27 se va dovedi atât din punct de vedere literar, dar și din punct de vedere moral. Pentru început, relația dintre N. Steinhardt și ceilalți aparținători ai Generației '27 ca: Mircea Eliade, Constantin Noica, E.M. Cioran, Eugen Ionescu nu este foarte strânsă, dovadă fiind volumul de pastișe *În genul...tinerilor*, unde îi parodiază pe fiecare în parte, fără niciun ocol, motiv pentru care unii ar crede că relația dintre autor și cei parodiați se va rupe definitiv, ceea ce nu se întâmplă datorită faptului că cei din urmă nu sunt deranjați de apariția volumului. Aici are loc adeziunea literară față de Generația '27. Când toți ceilalți ies în evidență cu scrieri premiate chiar, și aici vorbim de E.M. Cioran – *Peculmile disperării*, Constantin Noica – *Mathesis sau bucuriile simple*, Eugen Ionescu – *Nu*, N. Steinhardt vine în prim plan cu volumul de parodii. Viața face ca drumurilor lor să se despartă pentru câțiva ani, însă apoi îi va uni pe veșnicie printr-o prietenie consolidată de jertfă. Acest moment, în care se definitivează apartenența lui N. Steinhardt Generației '27, este cel când acesta renunță la propriile sale interese și se alătură lui Constantin Noica pentru a fi arestat. Iar unul din motivele care a dus la arestarea lui Noica a fost lecturarea unor cărți interzise, scrise de colegii lor de generație plecați din țară: *Ispita de a exista* de E.M.Cioran și *Pădurea interzisă* de Mircea Eliade. Prietenii acestora vor dăinui în timp. Noica îi va găsi locul potrivit lui N. Steinhardt, la Rohia, motiv pentru care Steinhardt îi va rămâne profund recunoscător toată viața. Din cele două puncte care vor deveni în timp două puncte de reper în viața culturală românească: Rohia și Păltiniș, Noica și Steinhardt vor deveni doi reprezentanți de seamă ai acesteia.

De Eugen Ionescu îl leagă „o admirație sinceră și nesmintită”, datorită acestei admirații va încerca, și cu siguranță va reuși, să schimbe percepția asupra lui ca fiind „un scriitor de literatură absurdă” într-o percepție potrivit căreia prin „metoda reducerii la absurd”, Eugen Ionescu nu face altceva decât să promoveze dreptatea și adevărul.

Mircea Eliade este văzut ca „șef” al generației trăiriste, deși este mai mare cu cinci ani decât Steinhardt, legătura cu Eliade este mai strânsă după ce acesta se întoarce din India, el este

și primul despre care scrie după o bună perioadă de timp în care nu a scris nimic. Este cel cu care își reia activitatea de «scriitor». Admirația lui Mircea Eliade vine și datorită scrierilor sale pe care N. Steinhardt le va analiza în mod aprofundat. Dintre acestea cel mai legat va fi de nuvela *O fotografie veche de 14 ani* în care N. Steinhardt descoperă adevăratul creștin, român, care crede necondiționat în Dumnezeu și prin care Eliade își mărturisește dragostea pentru credințele românești tradiționale.

Prietenia lui N. Steinhardt cu E.M. Cioran se derulează mai ales de la distanță, prin corespondență, însă există și întâlniri în care, alături de conversațiile cordiale există și polemici. Cu toate acestea N. Steinhardt va aprecia scrierile lui Cioran, încercând a descoperi, așa cum face de fiecare dată, ceva bun, ceva plăcut, interesant, ceva ce să poată pune în evidență în eseurile sale

La rândul său, N. Steinhardt a fost răsplătit de colegii săi de generație prin aprecieri care l-au făcut pe Steinhardt să nu se îndoiască de prezența legitimă și meritorie în această generație, astfel fiind una din singurele posibilități de a-l încadra pe eseistul nostru. Generația '27 își desăvârșește „trăirismul” printr-un scriitor și un teolog de mare valoare care este în persoana lui N. Steinhardt.

Securitatea își va face prezența și în viața acestuia. Deviza după care aceasta își exercita activitatea era: *cine nu este cu noi este împotriva noastră, cine e împotriva noastră trebuie să piară*. Astfel toate elementele dușmănoase trebuiau eliminate. N. Steinhardt, datorită faptului că făcea parte din grupul Noica, grup care se făcea vinovat de simplul fapt că citeau cărți interzise, venite din Occident și că participau la „discuții dușmănoase”¹, este pus sub acuzare și condamnat la 12 ani de muncă silnică. Este eliberat în 1964 din închisoare, însă, datorită faptului că ținea corespondență cu persoane din străinătate, printre care Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, este în permanență supravegheat de către organele Securității până în momentul trecerii sale în neființă. Printre persoanele care ofereau informații cu referire la N. Steinhardt se numărau: sub numele de „Artur” se pare un bun prieten de-al său și anume Ion Caraion, care trece în rândul trădătorilor, de partea cealaltă, adică a celor care sub numele de cod pe care îl aveau, ofereau informații care să nu-i aducă niciun prejudiciu celui urmărit, erau și „Adrian Cozmescu”, a cărui identitate nu se cunoaște, apoi „Marin Oltescu”, identitatea căruia este Alexandru Paleologu.

¹ Nicu Steinhardt în *dosarele Securității, 1959-1989*, Prefață de Toader Paleologu, Studiu introductiv de Clara Cosmineanu, Editura Nemira, București, 2005, p. 18.

Anii de închisoare își vor pune definitiv amprenta asupra personalității acestuia, datorită faptului că viața lui se va schimba radical. Această schimbare se va datora botezului care îl va primi „din apă viermănoasă și din duh rapid”, prin mijlocirea părintelui Mina Dobzeu. Botezul îl va schimba radical, făcându-l mai bun, mai ales pentru că acest botez s-a făcut sub semnul ecumenismului. De asemenea, în anii pe care îi petrece după gratii, își sporește gradul de cultură, învățând literatură, gramatică din diverse limbi. Dovada pentru aceste ore de cultură nu sunt numai mărturisirile pe care le face în paginile *jurnalului*, ci și în fragmentele BUGHI MAMBO RAG, care sunt fragmente din discuțiile dintre colegii de celulă.

De asemenea, aici trăiește și clipe de groază în care batjocurile, bătăile sunt aplicate cu regularitate, condițiile în care trăiau și modul în care erau tratați deținuții erau inumane și greu de imaginat. Toate acestea au contribuit la accentuarea bolilor pe care le avea N. Steinhardt și implicit la scurtarea vieții acestuia.

Anii de călugărie sunt cei care îi vor încununa activitatea. Se dăruiește lui Dumnezeu devenind călugăr și cu binecuvântarea Episcopului Justinian Chira își continuă și activitatea de scriitor. Îmbinându-le într-un mod unic, din cele două activități se va naște un volum de predici care va ieși în evidență prin unicitatea lui. La Mănăstirea Rohia își va găsi liniștea sufletească, cu toate ca era încă urmărit de Securitate. Aici respectă regulile mănăstirești, având ca ascultare trasul clopotelor.

Activitatea publicistică este una destul de bogată. Cea mai importantă colaborare este cu Revista Fundațiilor Regale, însă are colaborări și cu Revista burgheză, Libertatea, Tribuna poporului, Victoria, Universul literar, Viața românească, Familia, Steaua, etc. După debutul din liceu, cariera sa de scriitor va începe cu adevărat cu articolul *Elemente ale operei lui Marcel Proust* apărut la Revista Fundațiilor Regale. Marea majoritate a articolelor sale au fost adunate într-un volum *Articole burgheze*, care face parte din Integrala Steinhardt, ediție îngrijită de Viorica Nișcov, cu un studiu introductiv de Nicolae Mecu. Articolele sunt organizate în funcție de revista în care au apărut. În Revista burgheză se reiau din parodiile apărute în volumul *În genul... tinerilor*, dedica două dintre articole lui E. Lovinescu și lui Mircea Eliade, însă își îndreaptă atenția și spre scriitori străini ca Paul Valéry, Jules Romains sau spre obiceiurile și tradițiile engleze.

Colaborarea eseistului cu Revista Fundațiilor Regale stă mai ales sub semnul *liberalismului*, care reprezintă „sinteza gândirii politice a tânărului Steinhardt”². În această revistă N. Steinhardt publică cel mai des, având articole diverse și despre autori diverși: Thomas Mann, Benjamin Constant, Giradoux, Paul Valéry, La Bruyère, Kant, Kafka, Ștefanopol, dar și despre proză și poezie, literatura polițistă, radio, cinematografie, București, Maica Domnului, monotonie, academicieni francezi, artă.

În toate colaborările pe care le are cu celelalte reviste, trebuie observat un singur fapt, în ceea ce privește eseurile apărute înainte de închisoare și cele apărute după închisoare, nu există mari diferențe de abordare a textelor, ceea ce se poate remarca este faptul că monahul Steinhardt este mai matur față de tânărul Steinhardt. Latura pozitivă o caută, și în parte o și găsește, în fiecare text, operă de artă sau literară.

Critica sa aduce o nouă abordare a textelor. N. Steinhardt ne propune să căutăm și ceea ce este bun în acestea, nu neapărat să ne bazăm pe găsirea punctelor negative ale textelor. Gândirea pozitivă sau descoperirea elementelor pozitive dintr-o operă nu fac decât să pună o aură luminoasă împrejurul operei. De cele mai multe ori, Steinhardt pune sub lupă și viața autorilor, însă nu pune la baza scrierilor acestora viețile lor, cu toate că mai există coincidențe între autor și felul de a fi al personajelor.

Pentru a demonstra această teorie am făcut o radiografie a câtorva dintre volumele sale: *În genul...tinerilor*, *Geo Bogza, un poet al Efectelor, exaltării, Grandiosului, Solemnității, Exuberanței și Patetismului*, *Critică la persoana I și Monologul polifonic*.

Referitor la volumul *În genul...tinerilor* însăși autorul mărturisește că „prea am intrat în literatură cu bastonul”, de unde deducem că nu a fost prea mândru de ceea ce a scris în tinerețe, însă se va dovedi adevărată afirmația dintr-una din parodii: „Opera de construcție însă nu poate veni decât după cea de distrugere”³. La această afirmație putem să reducem întregul volum, după rău întotdeauna vine binele, după distrugere vine construcția, după parodiile sale se vor naște adevăratele receptări critice ale celor parodiați. Timpul, întâmplările prin care va trece, vârsta îl vor schimba pe „tânărul” Steinhardt, însă atitudinea sa pozitivă, camuflată, din *În genul...tinerilor* se va dezvălui pe parcursul operelor sale. Trecând peste impulsivitatea vârstei,

² Nicolae Mecu, *Rebelul conservator „Antisthius”* în N. Steinhardt, *Articole burgeze*, Editura Polirom/ Mănăstirea Rohia, Iași, 2008, p. 28.

³ N. Steinhardt, *În genul...tinerilor*, Ediție îngrijită, note, studiu introductiv, referințe critice și indici de George Ardeleanu, *Reper biobibliografice de Virgil Bulat*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 278.

N. Steinhardt se va dezice de volumul său de debut și va încerca să repare din „greșeala” făcută de Anthistius, dedicând unora dintre cei parodiați texte de-a dreptul elogioase, și aici ne referim la Mircea Eliade, Constantin Noica, Geo Bogza. Acesta din urmă este mai privilegiat datorită faptului că N. Steinhardt îi dedică un întreg volum care va fi și prima monografie dedicată operei lui Geo Bogza, prin care Steinhardt nu se oprește prin a ne dezvălui doar modul de gândire al poetului și atitudinea acestuia, ci el trece mai departe și ne descoperă și stilul poetului: „stilul lui Geo Bogza, nițel emfatic și pedalat ce se află, e în primul rând un stil de îndrăgostit, iar oricare din poemele și poeziile sale e o declarație de dragoste, o dublă declarație de dragoste de viață (și concretețile aferente) și de dragoste de idei și imagini”⁴. Prin acest volum Steinhardt își spală păcatele tinereții.

Volumul *Critică la persoana I* ne oferă o largă perspectivă a culturii pe care o deținea N. Steinhardt. El abordează texte din mai multe domenii: noul roman francez, istoria religiilor (aici referindu-se la Mircea Eliade), despre psihanaliză (Freud), despre film (Charlie Chaplin, Buster Keaton, Dan Pița, Concursul), despre teatru (Ionescu, Molière), muzică (Mozart, Strauss), pictură (Magritte, N. Grigorescu), poezie (Emil Botta, Valéry), roman (Augustin Buzura, Flaubert) și nu în ultimul rând despre ontologia lui Noica și indianismul lui Sergiu Al. George, căruia, de altfel, îi este dedicat și volumul și de care l-a legat o strânsă prietenie, aceasta luând naștere în închisoare. Capacitatea sa de a descoperi doar binele dintr-o anumită lucrare poate demonstra condiția morală a omului Steinhardt. Lucrurile bune din acestea sunt găsite datorită credinței lui, iar ochiul său merge dincolo de fiecare creație și descoperă doar partea pozitivă a lor. Un motiv pentru care Steinhardt dă o explicație pozitivă tuturor operelor studiate ar fi poate teama de dispariție a umanului din critică, astfel el caută să dea un sens fiecăreia dintre acestea.

Monologul polifonic este volumul care pune în evidență temele cele mai îndrăgite de N. Steinhardt: libertatea și spiritul românesc, dar nu numai. Acest ultim volum pregătit de Steinhardt pentru tipar și primul volum apărut postum este încununarea activității lui, transmițându-ne „învățăături pentru concretul vieții”⁵ și dezvăluindu-ne un Steinhardt „sfătuitor, sfetnic, mereu gata să îndrume, să fie aproape, să împărtășească din lecturile lui și din cultura lui,

⁴ N. Steinhardt, *Geo Bogza un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnității, Exuberanței și Patetismului*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, repere critice și indici de George Ardeleanu. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 62.

⁵ N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Ștefan Iloaie. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Editura Polirom, Iași, 2012, p. 33.

din experiența de viață, din cunoașterea nemijlocită a vieții în situații dintre cele mai contorsionate și neobișnuite”⁶.

Fiind un gen în care te poți desfășura liber, fără reguli, eseistica îl avantajează pe N Steinhardt. E ceea ce are nevoie, aici se poate elibera. Trebuie remarcat faptul că nu se poate face o delimitare strictă între critica și eseistica lui N. Steinhardt, datorită stilului liber prin care abordează textele, textele critice organizându-le în eseuri. Pentru această parte am ales cel mai important dintre eseuri, cel referitor la *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, apoi volumele *Între viață și cărți*, *Incertitudini literare* și *Prin alții spre sine*.

Eseul *Secretul scrisorii pierdute* are rol de a încerca să schimbe viziunile de până în acel moment asupra operei lui I. L. Caragiale, acesta oferind sugestia unei citiri spectografice a acesteia, dar și posibilitatea de a descoperi substraturile unei lumi noi, înfățișând o altă morală aflată la baza lumii lui Caragiale. Astfel, Steinhardt consideră că actul al IV-lea este „punctul magic” al piesei, când Cațavencu își cere iertare, iar Joița îl iartă. Fără acest moment întreaga piesă nu era decât o satiră, o prezentare a moravurilor unei societăți, însă prezența lui ne dezvăluie o altă lume în care iertarea, împăcarea sunt principalele caracteristici ale societății românești.

Volumul *Între viață și cărți* este considerat de George Ardeleanu un *re-debut* al eseistului datorită faptului că o bună perioadă de timp el lipsește din viața publicistică, această lipsă datorându-se anilor de închisoare, anilor de muncă de *debandeur*, apoi unui accident de circulație, dar și confiscării *Jurnalului fericirii*. Titlul este cât se poate de sugestiv pentru că întreaga sa viață, N. Steinhardt, și-a petrecut-o printre cărți. Viața și cărțile formau un tot indestructibil care, alături de credința în Dumnezeu, îi dădeau un rost celui care va deveni un model pentru multe rânduri de generații. Temele tratate sunt și de data aceasta diverse, eseistul îndreptându-și atenția atât spre scriitorii români, cât și asupra celor străini. Problema spațiului românesc este din nou pusă în prim plan mai ales prin referire la I. Al. Brătescu-Voinești, la povestea *Întuneric și lumină*, unde protagonistul lasă să treacă trenul strălucitor și plin de lumină și îi preferă pe cel obișnuit, întunecat. N. Steinhardt procedează asemenea acestuia și alege drumul mai greu în viață, prin care poate scoate la suprafață valorile morale creștine.

⁶ *Idem*.

Incertitudini literare continuă abordarea eseistică din volumul anterior folosind aceeași metodă ca și până acum: alege personaje, fragmente, secvențe reprezentative pentru un scriitor, apoi le prezintă astfel încât să convingă cititorii să meargă „pe mâna lui”. Majoritatea eseurilor sunt bazate pe analogii sau diferențe între diversi autori. Ele transfigurează întreaga suferință în admirație, în lumină, cu care învăluie fiecare operă lecturată, oferindu-i șansa să fie privită din unghiul potrivit.

Volumul *Prin alții spre sine* este ultimul volum apărut pe când N. Steinhardt era încă în viață. Este dedicat celui căruia îi va fi profund recunoscător întreaga viață din două motive: primul pentru că datorită lui a intrat în închisoare ceea ce a generat dorința de a se boteza cât mai repede și al doilea, tot el îi va găsi locul potrivit pentru ca Dumnezeu să-și poată desăvârși lucrarea, Mănăstirea Rohia. Este vorba despre Constantin Noica. În prima parte se regăsesc texte apărute în volumul *Articole burgheze*, ce cuprinde întreaga sa publicistică, iar în ce-a de-a doua întâlnim texte care sunt reluate din volumele *Critică la persoana întâi*, *Între viață și cărți*, *Incertitudini literare* sau *Escale în timp și spațiu*. Textele au la bază, așa cum ne-am obișnuit, admirația, în urma căreia splendoarea își face simțită prezența, iar întregul volum se poate privi drept o „spovedanie generală”, după cum o numește Maria Hulber în articolul *Eseistica lui N. Steinhardt*. Dintre cele mai importante texte amintim cel despre *Miorița*, unde splendoarea este elementul principal al eseului, cel despre *Titu Maiorescu*, prin care ne propune o altă asociere a acestuia, adică ne sugerează separarea lui de Junimea și de Eminescu și alăturarea lui de I.L. Caragiale datorită acelorași gusturi pe care le au cei doi, dar și datorită viziunii lor în ceea ce privește România, cele despre *Eminescu*, Blaga, Liviu Rebreanu, dar și despre Constantin Noica, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, prin care surprinde cele mai frumoase pagini ale acestor autori.

După cum am arătat și în studiul despre *O scrisoare pierdută*, criticii caută, în textele pe care le pun sub lupa criticii, elemente care să discrediteze opera în raport cu altele aparținătoare genului sau nu sunt convingși de succesul acestora. Iată că N. Steinhardt nu face la fel. El caută elemente pozitive care să poată da lumina potrivită operei, indiferent de valoarea lor. Eseistica lui N. Steinhardt nu este foarte ușor de analizat, datorită faptului că singura cheie a analizei hermeneutice a textelor o reprezintă alegerea unui fragment, pasaj, personaj sau chiar o simplă idee care îi sunt pe plac și pe care le dezvoltă făcând analogii din toate domeniile cu elemente care se pliază pe subiectul ales. Eugen Simion numea literatura din punctul de vedere al lui Steinhardt ca fiind un „pretext” pentru a-și putea face analogiile „ingenioase și colorate”. N.

Steinhardt scrie „bătrânește și copilăros”, considerându-se un diletant, însă dă culturii române o însemnată operă critică, eseistică și nu numai, ce nu are termen de comparație și care merită a fi citită, tocmai pentru a schimba anumite percepții asupra unor opere literare mult discutate.

Referințele critice întregesc acest capitol dedicat criticii și eseisticii lui N. Steinhardt, prin sublinierea celor mai importante păreri referitoare la acestea. Din toate aceste păreri putem conchide faptul că N. Steinhardt nu a fost numai critic și eseist, ci și un deosebit moralist, filosof, jurist, istoric, fizician, matematician și chiar astronom.

Un alt capitol al tezei noastre este cel dedicat *Discursului autobiografic* în opera lui N. Steinhardt. Referitor la reperele teoretice am încercat o scurtă prezentare a noțiunilor care se încadrează în *literatura mărturisirilor*, pe de o parte, și în *literatura de călătorie*, pe de altă parte. N. Steinhardt, încă de la început, ne avertizează asupra imposibilității de a încadra *Jurnalul fericirii* într-o anumită categorie. Amintind de închisoare, gândul ne duce la memorii care pun accent și pe viața autorului, dar și pe istorie, însă N. Steinhardt ni-l prezintă sub formă de jurnal, chiar dacă acesta nu a fost ținut cronologic. De asemenea, N. Steinhardt vorbește și de „amintiri proaspete și vii” ceea ce ne duce la caracterul retrospectiv al autobiografiei. Avem câte puțin din fiecare, astfel că nu se poate face o delimitare strictă a acestei scrieri a lui.

Jurnalul fericirii este structurat în patru părți: pentru început avem cele trei soluții pe care le prezintă N. Steinhardt ca fiind eficiente pentru a scăpa din universul concentrațional: prima soluție este de a te considera mort, din toate punctele de vedere, astfel încât nimic nu te mai sperie; a doua este neadaptarea la sistem, iar rezultatul acesteia este faptul că nimeni nu poate să îți facă nimic pentru că nu are cu ce să te amenințe, cu ce să te constrângă; a treia soluție este înfruntarea, să înfrunți totul cu seninătate, cu „nerăbdare”. Cele trei soluții sunt completate de a patra, cea descoperită, trăită de N. Steinhardt, cea a credinței, credința în Dumnezeu, plus caracteristicile de bază ale unui bun creștin (curajul, smerenia, bunătatea), te ajută să ieși învingător dintr-o astfel de situație. În a doua parte se prezintă argumentele pentru care ne este cu neputință a încadra cu exactitate acest jurnal într-un anumit gen. În partea a treia se regăsește motto-ul: *Cred, Doamne! Ajută necredinței mele!* prin care se exprimă însăși esența creștinismului. Apoi, în partea a patra, se trece la *jurnalul* propriu-zis. Această ultimă parte am împărțit-o la rândul ei în trei părți corespunzătoare fiecărei perioade din viața lui N. Steinhardt: perioada de dinainte de închisoare, perioada închisorii și perioada de după închisoare. Organizându-le cronologic se poate descoperi logica existentă în rândurile *jurnalului*, care, la o

primă lectură, nu prea există, însă abordând astfel textul am oferit acestuia coerență. Primei perioade îi corespund amintirile din copilărie, dar și cele legate de vărul său Emanuel Newman alături de care încearcă să descopere acel *ceva* care mai târziu se va dovedi a fi chiar întâlnirea cu Hristos. A doua perioadă corespunde anilor de închisoare pe care i-a descris în cele mai mici detalii și datorită acestei descrieri amănunțite a rămas de două ori fără *jurnal*, acesta fiindu-i confiscat de Securitate. Aici este pus accentul și pe descrierea universului concentrațional, cât și pe descrierea trăirilor pe care N. Steinhardt le trăiește în închisoare datorate botezului pe care i-l face preotul Mina Dobzeu. Cea de-a treia parte este concentrată asupra perioadei de după închisoare, reîntâlnirea cu tatăl său, apoi, după moartea acestuia, căutarea unui loc unde să se retragă, spre a-și găsi pacea și liniștea sufletească. Alături de aceste trei părți mai întâlnim în Jurnal și fragmentele intitulate *Bughi mambo rag*, adevărate lecții pe care le organizau deținuții și prin care încercau să evite nebunia. Referințele critice accentuează importanța acestui jurnal, atât documentară, cât și culturală.

Mănăstirea Rohia îi va dăruia ceea ce și-a dorit: liniște (cu toate că a rămas urmărit de securitate până la sfârșitul vieții) și o atmosferă care îi va fi propice pentru a crea. Cel mai important moment din viața de mănăstire ca fi cel al călugăriei, după acest moment N. Steinhardt va începe o altă etapă a vieții sale, îi va fi permis să țină predici, chiar dacă nu era preot ci doar monah. La sugestia episcopului Justinian, părintele Nicolae va aduna aceste predici într-un volum care va fi la fel de surprinzător ca și volumele de critică și eseistică, datorită incursiunilor pe care acesta le face în toate domeniile, dovedind că le stăpânește la fel de bine ca și literatura sau teologia. Aici, iubirea, curajul, libertatea, bunătatea, dreapta socotință au întâietate prin mulțimea exemplilor de acest fel. Astfel, cel de-al patrulea capitol tratează *Omiletica lui N. Steinhardt*. La fel ca și la celelalte capitole, pentru început, am realizat o scurtă prezentare teoretică a noțiunilor fundamentale care țin de sfera omileticii: definiția prediciei, clasificarea predicilor, planul unei predicii, apoi s-a trecut la analiza propriu-zisă a predicilor părintelui Nicolae. Interpretarea acestora s-a realizat pe baza analogiei, în mod deosebit, dar în unele cazuri și pe baza diferențelor. În urma lecturării *Jurnalului fericirii* și a volumului de predici *Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință* am descoperit analogii între viața lui N. Steinhardt sau a poporului român și cea a personajelor despre care vorbește în predicile sale. Una din diferențele pe care le putem sesiza este cea dintre N. Steinhardt și smochinul neroditor. Părintele Nicolae este întotdeauna un smochin roditor, nu ca cel din parabola lui Iisus. El nu spune niciodată nu este vremea mea, mai așteaptă, lui Dumnezeu, ci întotdeauna, după botez, răspunde prezent

chemării lui Dumnezeu. O analogie care se poate observa este cea dintre Ahab și Izabela și Nicolae și Elena Ceaușescu, toți și-au prigonit propriile popoare și au avut fiecare din ei sfârșitul după fapte.

Predicile lui N. Steinhardt sunt predici care reflectă nu numai credința ci și cultura de care dispunea acesta, ceea ce îi facilita fel de fel de analogii sau explicații argumentate prin deverse citate sau exemple din toate domeniile. Și la acest capitol referințele critice vin să întregască perspectiva asupra omileticii lui N. Steinhardt.

Ultimul capitol este dedicat reflectării *conceptului de ecumenism* în opera lui N. Steinhardt. Partea introductivă a capitolului oferă câteva repere teoretice în ceea ce privește conceptul de ecumenism: definiție, tipuri de ecumenism, modul cum se reflectă ecumenismul în biserica ortodoxă, apoi cum acesta se reflectă în opera lui N. Steinhardt. Venind dintr-o altfel de cultură și trăind într-o permanentă căutare ce îi va pune la dispoziție cunoașterea tuturor religiilor, apoi intrarea în închisoare și conviețuirea alături de alți deținuți aparținători altor religii, făcându-și prieteni printre aceștia, N. Steinhardt este determinat de diversele situații să participe la diverse întruniri și reuniuni care vor sta astfel sub semnul ecumenismului, botezul său se va face promițând că va lupta pentru ecumenism, chiar va și mărturisi mai târziu „cred și cuget în ecumenism”, dar un ecumenism care să aibă la bază ortodoxia. El va respecta celelalte religii, dar va fi credincios și devotat ortodoxiei, alegându-o fără să stea pe gânduri.

N. Steinhardt va fi unul dintre cei cu care se va începe editarea volumelor de sertar după 1989, al său *Jurnal* va fi printre cele mai citite cărți postrevoluționare datorită caracterului său biografic, dar și documentar.

N. Steinhardt – LITERATURE AND FAITH

Summary

Through his many achievements: as a writer, publicist, and orthodox hermit, N. Steinhardt is ranked amongst the most acclaimed personalities of the Romanian culture. He divided his life, equally, maybe, between literature and faith, but never separating them, on the contrary, using them to complement each other. His writings enriched not only the Romanian literature, but also the foreign literature (through the translation of his volumes) helping it to be understood differently, more flexible, deeper, outrunning the usual canons of the habitual genres. This statement is justified not only for Steinhardt's critique and essay-writings, but also for his journal and homiletics.

This thesis aims to offer those who may read it, a way to discover this paradoxical personality, and how a man of culture, an intellectual who is adopted by the Romanian people and who surmounts so many obstacles from the representatives of this people, may become, with an intense desire, a genuine Christian, who puts his life in the service of God and of the Romanian culture. We also aim to demonstrate that suffering is a way to meet Truth and happiness, and faith is everybody's support at the weakest moments in life.

The thesis concentrates on the critical parts of his writings, on his essays, and also on his autobiographical, homiletics and ecumenical works. The literary texts studied lent themselves to be read through various research methods such as the use of literary discourse analysis, the comparative method, the historical and stylistic method, and the hermeneutic approach.

The first part of the thesis is dedicated to his life, where I have tried to bring to light the most important elements of N. Steinhardt's life: his *studies*, his affiliation to the *Generation '27*, his relationship with the *Security Services*, the *years of prison*, his *years of monasticism*, and his *publishing activity*. N. Steinhardt was born in a distinguished family for those times. He receives

a good education, here we should mention Mrs. Baranszky's positive influence on him, because at the urge of this lady he read the entire classical literature, which would help him to create a solid basis for what he was about to achieve in his life. He studied at *Spiru Haret National College* where his colleagues were: *Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Mircea Eliade*, people who would further influence his affiliation to the Generation '27. Since then he became interested in publishing, being a contributor to the *School Magazine*, where he published five articles which would be considered his debut in literature and where we may find the diversity of his readings. He attended the Law School, and after graduation he receives his Ph. D with the thesis: *Classical principles and the new trends of the Constitutional Law. Critical work of Léon Duguit.*

As we have mentioned before, his affiliation to the Generation '27 will be proved both from a literary and a moral point of view. In the first instance, the relationship between Steinhardt and the other members of the Generation '27 such as: *Mircea Eliade, Constantin Noica, E. M. Cioran, Eugen Ionescu* is not a very close relationship, and the volume of sketches *In the manner of... Youths* comes as a proof because he relentlessly parodies each one of them. This could make the reader believe that the relationship between the author and the people he satirises will produce the final rupture between them, however this does not happen due to the fact that the latter are not offended. Here comes his literary connection to the Generation '27. When all the others stand out with their renowned writings: *E. M. Cioran – On the Heights of despair, Constantin Noica – Mathesis Or Simple Joys, Eugene Ionescu – No!, N. Steinhardt* foregrounds with his volume of sketches. Life separates them for a few years, but then it will bring them together forever in a friendship strengthened by sacrifice. His membership to the Generation '27 is finalized, when he gives up all his interests and joins Constantin Noica in order to be arrested. One of the reasons that led to the arrest of the Noica group was the reading of the forbidden books, written by their colleagues of generation who had left the country: *The Temptation To Exist* by E. M. Cioran and *The Forbidden Forest* by Mircea Eliade. Their friendships will be life-long. Noica will find N. Steinhardt's place at Rohia, a reason for which Steinhardt will remain deeply grateful his entire life. From the two places which will become two important reference points in the cultural Romanian life: Rohia and Paltinis, Noica and Steinhardt will become two important representatives of our culture.

His link to Eugen Ionescu is “an honest and sane admiration”, and due to this admiration he will try, and he will definitely succeed, to change the perception on him as being “a writer of the absurd literature” into a different view according to which by using the *reductio ad absurdum* method, Eugen Ionescu promotes justice and truth.

Mircea Eliade is seen as the “head” of this generation, although he is five years older than Steinhardt, the relationship with Eliade is stronger after his return from India, he is the first he writes about after a long period of writer’s block. He is the one who resumes his activity as a “writer”. Mircea Eliade’s admiration for him also comes due to his writings which N. Steinhardt analyses in detail. He is most impressed by a short story *A Fourteen Year Old Photography* in which N. Steinhardt discovers the real Christian, the real Romanian who believes unconditionally in God and through which Eliade confesses his love for the traditional, Romanian beliefs.

N. Steinhardt’s friendship with E. M. Cioran is a remote one, by mail, and there are encounters between them when they get involved in amiable conversations, but occasional disagreements appear. However N. Steinhardt will appreciate Cioran’s writings, trying to discover, as he always used to do, something good, something nice, interesting, something that could emphasize in his essays.

In his turn, N. Steinhardt was rewarded by his colleagues of generation with commendations which made Steinhardt confident in his legitimate and worthy presence in this generation.

The Secret Services show up in his life. Their motto was: *whoever is not with us is against us; whoever is against us must die*. Thus all the enemies must disappear. N. Steinhardt, because he was a member of the Noica group, a group who was guilty of reading forbidden books from the West, and of taking part in “hostile discussions”⁷ he is accused and condemned to 12 years of forced labour. He is released from jail in 1964, but due to the fact that he exchanges letters with personalities from abroad, among whom Monica Lovinescu and Virgil Ierunca, he is permanently under surveillance by the men from Securitate (the Secret Services) until his death. Some of the informers were: a person using the name “Arthur” who seems to have been a good friend of Steinhardt’s, namely Ion Caraion who then becomes a traitor, in

⁷ *Nicu Steinhardt in the files of the Secret Services, 1959-1989*, Prefaced by Toader Paleologu, Introductory study by Clara Cosmineanu, Nemira Publishing House, Bucharest, 2005, p.18

addition, somebody using a code name, who provided harmless information: “Adrian Cozmescu” whose identity is unknown, followed by “Marin Oltescu”, whose identity is Alexandru Paleologu.

The years in prison left a mark on Steinhardt’s personality due to the fact that his life would change radically. This change is due to the baptism as an Orthodox Christian that he receives from “water infested with worms and a quick Spirit” with the help of father Mina Dobzeu. The christening will change him radically, making him a better person, especially because his baptism had “an ecumenical character”. Also during the years spent in prison he enriches his knowledge by learning literature and the grammar of different languages. The proof of these hours of culture lies not only in the confessions entered in his diary, but also in the excerpts BUGHI MAMBO RAG, from his dialogues with his colleagues.

He lives horror moments in jail: he was ridiculed, beaten regularly and the living conditions and the treatment received were inhuman and hard to imagine. These aggravated his diseases and of course they shortened his life.

The years of monasticism are the most prolific ones. He gives his life to God and becomes a monk and with Justinian Chira’s blessing, the Bishop, he keeps on writing. Combining the two activities as monk and writer, a volume of sermons will appear which stands out through its uniqueness. At the monastery Rohia he finds his peace although he was still followed by the Secret Services. At the monastery he obeys the rules and his listening task is to peal the church bells.

His *publishing activity* is quite a rich one. His most important collaboration is with Revista Fundatiilor Regale (a government-sponsored literary magazine), but he also has collaborations with the Bourgeois Magazine, the Liberty Magazine, The People’s Tribune, Victory Magazine, The Literary Universe, Romanian Life, The family, The Star etc. After his debut in high school his career as a writer will really start with the article *Elements of Marcel Proust’s work* which is published by Revista Fundatiilor Regale. Most of his articles are gathered in the volume *Bourgeois Articles* and are included in Steinhardt Complete Works, edited by Viorica Niscov, with an introductory study by Nicolae Mecu. The articles are organized according to the magazine in which they were published. In the Bourgeois Magazine he resumes the sketches from the volume *In the Manner of ...Youths*, dedicates two of his articles to E.

Lovinescu and to Mircea Eliade , but he also focuses on foreign writers such as Paul Valéry, Jules Romains or on English customs and traditions.

His collaboration with Revista Fundatiilor Regale stands under the sign of *liberalism*, which represents “the synthesis of the political thought of young Steinhardt”⁸. In this magazine N. Steinhardt publishes more often many articles on different authors: Thomas Mann, Benjamin Constant, Giradoux, Paul Valéry, La Bruyère, Kant, Kafka, Stefanopol, but also about fiction and poetry, police literature, radio, cinematography, Bucharest, Virgin Mary, monotony, French academics, art.

As far as his collaborations with other magazines are concerned, we note one important fact, that in his pre-and-post jail essays, there are not any significant differences regarding the text approach, nonetheless the hermit Steinhardt is more mature than the young Steinhardt. He looks for the positive side, and he finds it in each text, literary work or artwork.

His critique brings a new approach to the texts. N. Steinhardt suggests that we should look for what is good in every work, not necessarily to find the weak points of texts. Positive thinking or finding the positive elements of a work only creates a positive aura around that work. Most often Steinhardt analyses the authors’ lives, but not too thoroughly, although there may be coincidences between the author’s life and the characters’ way of being.

In order to prove this theory I analysed some of his volumes in detail: *In the Manner of ...Youths, Geo Bogza, a poet of the Effects, of Exaltations, of Grandiose, of Solemnity, of Exuberance and Pathetism, First- Person Critique and the Polyphonic Monologue*.

Regarding the volume *In the Manner of... Youths*, the author himself confesses that “My initial foray into prose showed nativity, thus we may understand that he was not very proud of his youth writings, but another statement from his parodies will prove to be true: “ The construction work comes only after the destruction work”⁹. This is a statement representative for the entire volume, after bad comes good, after destruction comes construction, after his parodies come real critical receptions of those who were satirized. His life experiences will change the “young” Steinhardt, but his positive attitude, disguised, in *In the Manner of...Youths* will be revealed in his entire work. Passing over his impulsiveness from his youth, N. Steinhardt will

⁸ Nicolae Mecu, *The conservative rebel “Antisthius”* in N. Steinhardt, *Bourgeois Articles*, Polirom Publishing House, Rohia Monastery, Iasi, 2008, p.28

⁹ N. Steinhardt, *In the Manner of...Youth*, Edited, notes, introductory study, indices by George Ardeleanu, bibliographic references by Virgil Bulat, Polirom Publishing House, Iasi, p.278

recant his debut volume and he will try to repair the “mistake” made in Anhisthius, dedicating eulogistic texts to some of those who were satirized: Mircea Eliade, Constantin Noica, Geo Bogza. The latter is more privileged due to the fact that N. Steinhardt dedicates him an entire volume which will be the first monograph dedicated to Geo Bogza’s work, through which Steinhardt does not stop to reveal us not only the poet’s way of thinking and his attitude, but he goes on and discloses us his style: “Geo Bogza’s style, a little bit emphatic and running is first of all infatuated, and any of his poems and poetry is a declaration of love, a double declaration of love for life (and the related concreteness) and of love for images and ideas”¹⁰. In this volume Steinhardt repents his sins from his youth.

The volume *First-Person Critique* offers us a large perspective of his all-around education. He deals with texts from different domains: the new French novel, the history of religions (he refers to Mircea Eliade), on psychoanalysis (Ionescu, Molière), music (Mozart, Strauss), painting (Magritte, N. Grigorescu) poetry (Emil Botta, Valéry) novel (Augustin Buzura, Flaubert) and last but not least on Noica’s ontology and Sergiu Al. George’s indianism to whom this volume is dedicated and a close friendship that links them since the years spent in jail. His ability to discover only the good parts in a work demonstrates Steinhardt’s moral condition. He analyses thoroughly every work and he succeeds in finding only the good things, due to his faith. A reason why Steinhardt is appreciative to all the works could be his fear that the human part may disappear, thus he is sincere in his praise for each work.

The Polyphonic Monologue is the volume which emphasizes the themes that Steinhardt grew fond of them: Liberty, the Romanian spirit, etc. This last volume prepared by Steinhardt to be published and the first which appeared after his death is one of the best works that tells us about “teachings for the concreteness of life”¹¹ and reveals us a Steinhardt who is “an adviser, a counselor, always ready to guide us, to be there for us, to share his readings, his general knowledge, his life experience in the most intricate and unusual situations”¹².

A genre which gives you the liberty to express yourself, without any rules and puts Steinhardt to an advantage is the essay. This genre suits him perfectly. We note that we cannot strictly separate his critique from his essayistic, due to the free style he uses in his essays and the

¹⁰ N. Steinhardt, *Geo Bogza a poet of Effects, Exaltation, of Grandiose, Solemnity, Exuberance and Pathetism*, edited, introductory study, notes, critical references and indices by George Ardeleanu. Bibliographic references by Virgil Bulat, Polirom Publishing House, Iasi, 2011, p.62

¹¹ N. Steinhardt, *The polyphonic Monologue*, Edited, introductory study, notes, references and indices by Stefan Iloaie. Bibliographic references by Virgil Bulat, Polirom Publishinh House, Iasi, 2012, p.33

¹² Idem

critique he organizes in essays. For this part I have chosen his most important essay, the one that deals with *A Lost Letter* by I. L. Caragiale, then the volumes *Between Life and Books*, *Literary Uncertainties*, and *Towards Oneself through Others*.

The essay *The secret of a lost letter* has the role to change the ways Caragiale's works have been seen so far, Steinhardt trying to offer the suggestion of a spectrographic reading, but also the possibility to discover the substratum of a new world, exposing a different morality in Caragiale's world. Thus, Steinhardt considers that the fourth act is the "magic point" of the play, when Catavencu apologizes and Joitica forgives him. Without this moment the whole play would have been just a satire which presents the morals of a society, but Steinhardt's analyses brings out into open a different world in which forgiveness and reconciliation are the main characteristics of the Romanian society.

The volume *Between life and books* is considered by George Ardeleanu a *re-dedut* of the essayist owing to the fact that a period of time he is missing from the publicistic scene, because of the years spent in prison, of the years of labour as a *debandeur*, because of a car accident and because of the fact that his *Happiness Diary* was confiscated from him. The title is as suggestive as possible because N. Steinhardt spent his whole life among books. His life and his books formed an indestructible piece, which, combined with his faith in God, made him the man who was about to become, a model for the future generations. He deals with various topics as an essayist, paying attention to Romanian and foreign writers. The problem of the Romanian space is discussed again, when he refers to I. Al. Bratescu-Voinesti's story *Darkness and light* where the main character lets the bright train go and prefers the usual, dark one. N. Steinhardt does the same, as far as his life is concerned, and chooses the difficult path in life, through which he can bring out the Christian moral values.

Literary Uncertainties continues the essayistic approach from the latter volume using the same technique as before: he chooses characters, excerpts, representative scenes for an author, and then he introduces them to the readers in order to convince them to give him credit for his interpretation. Most of his essays are based on analogies or differences between various writers. They change the entire suffering into admiration, into light, which surrounds each work, offering it the chance to be seen from a different perspective.

The volume *Towards Oneself through Others* is his last volume and it was published while he was still alive. It is dedicated to the one whom he was deeply grateful his entire life for

two reasons: the first one because thanks to him he went to prison which generated his wish to be baptized as soon as possible, the second one because he is the one who finds the right place for him at Rohia Monastery so that God might accomplish His work. We are talking about Constantin Noica. In the first part there are texts from the volume *Bourgeois Articles*, which include his entire publishing activity, and in the second part there are texts from the volumes *First-Person Critique*, *Between Life and Books*, *Literary Uncertainties* and *Adjourns in Time and Space*. The whole volume may be seen as “a general confession” as Maria Hulber names it in *Steinhardt’s essayistic*. Among the most important texts we should mention the one about *Miorita* where beauty is the main element of the essay, about *Titu Maiorescu* where he suggests a different association: Maiorescu’s separation from Junimea and Eminescu and compares him to I. L. Caragiale because they both have the same tastes, but also due to their vision regarding Romania. Those writings about Eminescu, Blaga, Liviu Rebreanu, Constantin Noica, Mircea Eliade and Eugen Ionescu capture the most beautiful ideas about these authors.

As I have showed in the study about *A Lost Letter*, the critics either look for elements which discredit the work, or they are not convinced by their success. Steinhardt does not do the same thing. He looks for positive elements which highlight the work, regardless of their value. Steinhardt’s essayistic is not very easy to analyse, owing to the fact that the only key to a hermeneutic analysis of the texts represents the selection of a fragment, a passage, a character or even a simple idea which he likes and develops, constructing analogies from all the domains with elements which perfectly match the chosen subject. Eugen Simion said about Steinhardt’s literature that it was a “pretext” in order to make his “cleverly and colorful” analogies. N. Steinhardt writes “traditionally and childish” considering himself a dilettante. Yet he gives the Romanian culture an important critique and essayistic work which is worth reading because it changes certain perceptions regarding some literary discussing works.

The critical references complete this chapter dedicated to N. Steinhardt’s critique and essayistic by emphasizing the most important reviews. We may conclude that N. Steinhardt was not only a critique and an essayist but also a wonderful moralist, philosopher, jurist, historian, physician, mathematician and even an astronomer.

Another chapter of our thesis is dedicated to the *Autobiographical discourse* in Steinhardt’s work. As far as the theoretical guidelines are concerned, we have tried on the one hand a short presentation of the *confessional literature* and on the other hand of the *travel literature*. N. Steinhardt, from the beginning warns us of the impossibility to frame the

Happiness Diary in a certain category. Recalling jail, we think of memories which set focus on the author's life, but also on history, but Steinhardt introduces a diary even if it is not chronologically kept. He also speaks about "fresh and vivid memories which make us understand the retrospective character of his autobiography. We have got small pieces from various genres thus we cannot make a strict delimitation of his writing.

The *Happiness Diary* is structured in four parts: for the beginning we have got the three solutions presented by Steinhardt as being efficient to get rid from the concentration universe: the first solution is to consider yourself completely dead so that nothing could scare you; the second one is the maladjustment to the system, and the result is that nobody could do you any harm because there is nothing that could threaten or constrain you; the third solution is the confrontation, to confront everything with serenity and "impatiently". The three solutions are completed by the fourth one, the one discovered, lived by N. Steinhardt, the faith, the faith in God, and the characteristics of a good Christian (courage, meekness, kindness) they make you a winner in such a situation. In the second part he presents the arguments why it is impossible to frame this work. In the third part we find the motto: *Lord, I believe; help my unbelief!* which is the essence of Christianity. Finally we have the *diary* itself. This last part corresponds to Steinhardt's periods of life: before jail, in jail, after jail. If we organize these sections chronologically we may discover the logic in this *diary*, which at a first look there is not, but dealing with the text this way I offered it coherence. The first part describes his childhood memories and those connected with his cousin Emanuel Newman with whom he tried to discover that *something* which would later become the meeting with Jesus. The second period presents the years spent in jail, which he described in detail and due to this description his diary was confiscated by the Securitate (the Secret Services). He analyses in detail the concentration universe, his feelings in jails due to his baptism made by hermit Mina Dobzeu. The third part focuses on the years spent after jail, the meeting of his father, then after his father's death, the searching of a place for his seclusion in order to find his peace and tranquility. In the Diary there are also some fragments entitled *Bughi mambo rags*, real lessons organized by the prisoners in order to avoid madness. The critical references accentuate the importance of this diary both documentary and culturally speaking.

Rohia Monastery would offer him what he really wanted: tranquility (although he was under surveillance by the Securitate) and an atmosphere favorable to writing. The most important moment from his life spent in the monastery was when he became a hermit. After this moment

N. Steinhardt would start a new stage of his life, he is allowed to deliver sermons even if he was not a priest, but a hermit. Following the bishop's advice, father Steinhardt published all these sermons in a volume which would be as surprising as his volumes of critique and essayistic, due to the foray he makes into all the domains, demonstrating that he is a master of literature and theology. Love, courage, liberty, kindness are very important virtues for him. Thus the fourth chapter deals with N. Steinhardt's homiletics. In the first instance I have presented the basic notions of homiletics: the definition, the classification, the plan of a sermon and finally the analysis of father Nicolae's sermons.. While reading the *Happiness Diary* and *Through Giving You Shall Receive* I discovered analogies between Steinhardt's life or the Romanians 'life and the characters he talks about in his sermons. One difference is between Steinhardt and the barren fig tree. Father Steinhardt is always a fruitful fig compared to the one in Jesus's parable. He never says to God my time is not yet here, on the contrary, after baptism he answers the divine calling. An analogy may be noticed between Ahab and Izabela and Nicolae and Elena Ceausescu, they have persecuted their own people and they received their reward according to their deeds.

N. Steinhardt's sermons reflect his faith and general knowledge which helped him with the analogies and the reasoned explanations using quotations and examples from different domains. The critical references complete the whole perspective regarding Steinhardt's homiletics.

The last chapter deals with the *concept of ecumenism* in Steinhardt's work. The introductory part offers a few theoretical references regarding the above mentioned concept: definition, types of ecumenism, ecumenism in the Orthodox Church and in Steinhardt's work. Coming from a different culture and living in a permanent search, then going to jail where he cohabited with people of different religions making friends among them, N. Steinhardt is forced by various situations to go to different meetings and reunions which had an ecumenical character. He promised that he would fight for ecumenism after his baptism and he would even confess later "I believe and I ponder in ecumenism", but not an ecumenism based on orthodoxy. He will respect the other religions, but he will be faithful and devoted to orthodoxy, choosing it without regrets.

N. Steinhardt's work will be edited after 1989 and his *Diary* will be one of the most read books after the Revolution due to its documentary and biographical character.

Keywords: writer, publicist, orthodox hermit, autobiographical, homiletics and ecumenical, prison, dilettante, diary.

I. BIBLIOGRAFIE DE REFERINȚĂ

A. Volume antume

Antisthius, *În genul... tinerilor*, București, Editura Cultura Poporului, 1934.

Steinhardt, N., *Între viață și cărți*. Cu o prefață (*Pledoarie pentru cititorul ideal*) de Mihai Gafiță, București, Editura Cartea Românească, 1976.

Steinhardt, N., *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980.

Steinhardt, N., *Geo Bogza, un poet al Efectelor, Grandiosului, Solemnității, Exuberantei și Patetismului*, București, Editura Albatros, 1982.

Steinhardt, N., *Critica la persoana întâi*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983.

Steinhardt, N., *Escale în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte*, București, Editura Cartea Românească, 1987.

Steinhardt, N., *Cuvânt înainte la volumul Eminescu și abisul ontologic* de Svetlana Paleologu-Matta, Aarhus, Editura Nord, Danemarca, 1988 (ed. a II-a, București, Editura Științifică, 1994).

Steinhardt, N., *Prin alții spre sine. Eseuri vechi și noi*, București, Editura Eminescu, 1988.

B. Volume postume. Reeditari. Volume inedite

Steinhardt, N., *Jurnalul fericirii*. Ediție îngrijită și prefață de Virgil Ciomoș, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991 (șase ediții până în prezent).

Steinhardt, N., *Jurnalul fericirii*. Ediție îngrijită și note de Virgil Ciomoș. Prefață și reperi biobibliografice de Virgil Bulat, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1994. (două ediții până în prezent: 1994, 1997).

Steinhardt, N., *Jurnalul fericirii*. Postfață și reperi biobibliografice de Virgil Bulat, Rohia, Editura Mănăstirii Rohia, 2005.

Steinhardt, N., *Jurnalul fericirii* (versiune inedită), dactilograma. Arhivele Mănăstirii „Sfânta Ana” Rohia.

Steinhardt, N., *Monologul polifonic*. Ediție îngrijită de Virgil Bulat, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991 (editia a II-a, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002).

Steinhardt, N., *Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință*. Cu un cuvânt înainte (*Întemeiere întru cuvânt*) de P.S. Iustinian Chira, Episcopul Maramureșului și Satmarului, și o postfață (*O postfață posibilă sau binecuvântarea smochinului*) de Ioan Pinte, Baia Mare, Editura Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Satmarului, 1992.

Steinhardt, N., *Dăruind vei dobândi*. Editie îngrijită de Ioan Pinte, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994 (alte ediții: 1997, 1999, 2002).

Steinhardt, N., *Cuvinte de credință*. Ediție îngrijită și prefață de Ioan Pinte, București, Editura Humanitas, 2006.

Steinhardt, N., *Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință*. Cu un cuvânt înainte de P.S. Iustinian Chira și un „Argument” de P.S. Iustin Hodea Sigheteanul, arhiereu-vicar, Editura Mănăstirii Rohia, 2006.

Sângeorzan, Zaharia, *Monahul de la Rohia, N. Steinhardt, răspunde la 365 de întrebări*, București, Editura Revistei Literatorul, 1992 (editia a II-a: București, Editura Humanitas, 1998).

Steinhardt, N., *Primejdia mărturisirii. Convorbiri cu Ioan Pinte*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1993 (alte ediții: 1998, 2000).

Steinhardt, N., *Primejdia mărturisirii. Convorbiri cu Ioan Pinte*, București, Editura Humanitas, 2006.

Steinhardt, N., *În genul... tinerilor*. Ediție anastatică după ediția din 1934, Editura Pan, 1993 (ediția a II-a cu titlul *În genul lui Cioran, Noica, Eliade...*, București, Editura Humanitas, 1996).

Steinhardt, N., *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Băciuț*, Editura Tipomur, Târgu- Mureș, 1994 (ediția a II-a, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, ediția a III-a, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006).

Steinhardt N., *Cartea împărtășirii*. Ediție gândită și alcătuită de Ion Vartic, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 1995.

Steinhardt, N., *Dumnezeu în care spui că nu crezi... Scrisori către Virgil Ierunca (1969-1983)*, București, Editura Humanitas, 2000.

Steinhardt, N., *Ispita lecturii*. Texte inedite. Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Ioan Pinte, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000.

Steinhardt, N., *Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional. Critica operei lui Leon Duguit*. Ediție îngrijită de Florian Razmoș, Satu-Mare, Editura Solstitiu, 2000.

Steinhardt, N., *Critică la persoana întâi*. Ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

Steinhardt, N., *Pledoarie pentru o literatură „nobilă și sentimentală”. Opinii despre generația'80*. Vol. I-II. Ediție îngrijită de Radu Săplăcan și Ioan Pinteș, Iași, Editura Cronica, 2001-2002.

D. Integrala N. Steinhardt (primele apariții)

Steinhardt, N., *Jurnalul fericirii*. Argument de P.S. Justin Hodea Sigheteanul. Ediție îngrijită, studiu introductiv, repere bibliografice și indice de Virgil Bulat. Note de Virgil Bulat și Virgil Ciomoș. Cu „Un dosar al memoriei arestate” de George Ardeleanu, Iași, Mănăstirea Rohia și Editura Polirom, 2008.

Steinhardt, N., *Dăruind vei dobândi (Cuvinte de credință)*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și referințe critice de Ștefan Iloaie. Repere biobibliografice de Virgil Bulat. Indici de Macarie Motogna, Iași, Mănăstirea Rohia și Editura Polirom, 2008.

Steinhardt, N., *În genul... tinerilor*. Ediție îngrijită, note, studiu introductiv, referințe critice și indici de George Ardeleanu. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Mănăstirea Rohia și Editura Polirom, 2008.

Steinhardt, N., *Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional. Critica operei lui Leon Duguit*. Addenda: *Dreptul social*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, referințe critice și indici de Florian Roatiș. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Mănăstirea Rohia și Editura Polirom, 2008.

Steinhardt, N., *Articole burgheze*. Ediție îngrijită, adnotări, cronologie și indice de Viorica Niscov. Studiu introductiv de Nicolae Mecu, Iași, Mănăstirea Rohia și Editura Polirom, 2008.

Steinhardt, N., *Între viață și cărți*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de George Ardeleanu. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2010.

Steinhardt, N., *Escală în timp și spațiu*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Ștefan Iloaie. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2010.

Steinhardt, N., Em. Neuman, *Eseu despre o concepție catolică asupra iudaismului. Iluzii și realități evreiești*. Ediție bilingvă. Traducere de Giuliano Sfichi. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Ioan Chirilă. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2011.

Steinhardt, N., *Critică la persoana întâi*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Florian Roatiș. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2011.

Steinhardt, N., *Geo Bogza, un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnității, Exuberanței și Patetismului*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de George Ardeleanu. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2011.

Steinhardt, N., *Monologul polifonic*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Ștefan Iloaie. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Editura Polirom, Iași, 2012.

II. BIBLIOGRAFIE CRITICĂ

A. ÎN VOLUME:

****Amintiri despre N. Steinhardt*. Crestomație de Arșavir Acterian. Ediție îngrijită de Fabian Anton, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2002.

Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*. S-T, București, Editura Univers Enciclopedic, 2007.

Ardeleanu, George, *N. Steinhardt și paradoxurile libertății. O perspectivă monografică*, București, Editura Humanitas, 2009.

Ardeleanu, George, *N. Steinhardt. Monografie, antologie comentată, receptare critică*, Brașov, Editura Aula, 2000.

Ardeleanu, George, *Tânărul Steinhardt: spre un partid al „moderaților violenți” și al „conservatorilor în trench-coat”*, studiu introductiv la vol. N. Steinhardt (Antisthius), *În genul ... tinerilor*. Ediție îngrijită, note, studiu introductiv, referințe critice și indici de George Ardeleanu. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2008.

Ardeleanu, George, *Un dosar al memoriei arestate*, în vol. N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*. Argument de P. S. Justin Hodea Sigheteanul. Ediție îngrijită, studiu introductiv, repere biobibliografice și indice de Virgil Bulat. Note de Virgil Bulat și Virgil Ciomos. Cu „Un dosar al memoriei arestate” de George Ardeleanu, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2008.

Ardeleanu, George, *Un european: N. Steinhardt*, studiu introductiv la volumul N. Steinhardt, *Între viață și cărți*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de George Ardeleanu. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Mănăstirea Rohia, Iași, Editura Polirom, 2010.

Baciu, Alexandru, *Din amintirile unui secretar de redacție. Pagini de jurnal*, București, Editura Cartea Românească, 1997.

Badiu, Izabella, *Métamorphoses de l'écriture diariste à l'âge contemporain. Julien Green, Albert Cohen, Claude Roy, N. Steinhardt, I.D.Sârbu*, Cluj Napoca, Editura Casa Cărții de știință, 2005.

Băciuț, Nicolae, *Anotimpul probabil. Interviuuri*, Târgu Mureș, Editura Tipomur, 1995.

Bălan, Protosinghel Ioanichie, *Convorbiri duhovnicești. II*. Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Sfântului Eftimie Episcopul Romanului și Hușilor, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1988.

Bălănescu, Olga, *Jurnalul intim în literatura română*, București, Editura Paco, 1993.

Episcop Birdaș, Emilian, *Satul și mănăstirea Rohia din Țara Lăpușului, Județul Maramureș. Studiu monografic*, Editura Diacon Coresi, 1994 .

Boz, Lucian, *Scrisori din exil. Lucian Boz în corespondența cu Ștefan Baciu, Emil Cioran, Anton Dumitriu, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica și N. Steinhardt*. Ediție îngrijită și note de Mircea Popa. Traduceri de Doru Burlacu, Călin Teutisan și Rozalia Groza, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

Cesereanu, Ruxandra, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Editura Polirom, 2005 .

Cesereanu, Ruxandra, *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Iași, Editura Polirom, 2006.

Episcop Chira, Iustinian, *În memoria Părintelui N. Steinhardt, în Caietele de la Rohia II. Steinhardt în amintirea contemporanilor*. Ediție îngrijită și note de Florian Roatiș, Baia Mare, Editura Helvetica, 2000 .

Episcop Chira, Iustinian, *Mănăstirea „Sf. Ana” Rohia. Monografie*, Baia Mare, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Satmarului, 2009.

Cheie-Pantea, Iosif, *Suferința mântuitoare*, în volumul *De la Eminescu la Nichita Stănescu – reflecții literare*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2002.

Ciachir, Dan, *Grozavul Paradox*, în *Caietele de la Rohia II. Steinhardt în amintirea contemporanilor*. Ediție îngrijită și note de Florian Roatiș, Baia Mare, Editura Helvetica, 2000.

Cira, Călin Emilian, *Convorbiri despre N. Steinhardt*. Prefață de Ioan Pinte, Cluj Napoca, Editura EIKON, 2010.

Claudel, Paul, *Un poet privește Crucea*. Traducere Anca Sârbulescu, București, Editura Anastasia, 1994.

****Convertirea religioasă*. Sub coordonarea lui Emanuel Godo. Traducere de Nicoleta Petuhov, București, Editura Anastasia, 2002.

Constantineanu, Mihail, *Doctor la oameni de seamă*. Prefață de Alexandru Paleologu, București, Editura Anastasia, 2000.

Copăceanu, Mihai, *Ortodoxie la Oxford. Te-am găsit, Doamne! Mărturiile a 12 englezi convertiți la Ortodoxie*. Interviu realizate și comentate de Mihai Copăceanu. Cuvânt înainte Kallistos al Diokleei, Sibiu, Editura Deisis, 2010.

Cosma, Anton, *Romanul românesc și problematica omului contemporan*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1977.

Consiliul Național pentru studierea Arhivelor Securității, *Nicu Steinhardt în dosarele Securității, 1959-1989*. Selecția documentelor Clara Cosmineanu și Silviu B. Moldovan. Prefață de Toader Paleologu. Studiu introductiv Clara Cosmineanu, București, Editura Nemira, 2005.

Cosmineanu, Clara, *Despre intelectuali în societatea comunistă*, studiu introductiv la volumul *Nicu Steinhardt în dosarele securității. 1959-1989*. Selecția documentelor Clara Cosmineanu și Silviu B. Moldovan. Prefață de Toader Paleologu. Studiu introductiv de Clara Cosmineanu, București, Editura Nemira, 2005.

Cristea, Valeriu, *Fereastra criticului*, București, Editura Cartea Românească, 1987.

Cotuțiu, Cornel, *La noi (adică pretutindeni)*, vol. II, Cluj Napoca, Editura EIKON, 2010.

*** *Dictionar de literatura româna. Scriitori, reviste, curente*. Coordonator Dim. Păcurariu, București, Editura Univers, 1979.

*** *Dicționar de termeni literari*, București, Editura Academiei R.S.R, 1976.

*** *Dicționar general al literaturii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004.

Dobzeu, Mina, *Ce reprezintă botezul lui N. Steinhardt? – O comunicare cerească*, în *Caietele de la Rohia II. Steinhardt în amintirea contemporanilor*. Ediție îngrijită și note de Florian Roatiș, Baia Mare, Editura Helvetica, 2000.

Gafița, Mihai, *Pledoarie pentru cititorul ideal*, prefață la volumul N. Steinhardt, *Între viață și cărți*. Cu o prefață de Mihai Gafița, Editura Cartea românească, București, 1976.

Grigurcu, Gheorghe, *Peisaj critic*, București, Editura Cartea Românească, 1993.

Gordon, Vasile, *Introducere în omiletică*, București, Editura Universității din București, 2001.

Glodeanu, Gheorghe, *N. Steinhardt și poetica jurnalului intim*, în *Memorialistica Închisorilor. Diaspora. Disidența*. Colocviile Internaționale Interdisciplinare „N. Steinhardt”, ediția a doua, 5 iunie 2009, Cluj-Napoca, Editura RISOPRINT, 2009.

Glodeanu, Gheorghe, *Poetica romanului interbelic. O tipologie posibilă*, București, Editura Ideea europeană, 2007.

Hangiu, I., *Dicționar al presei literare românești.(1790-1982)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.

Hangiu, I., *Dicționar al presei literare românești.(1790-2000)*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2004.

P.S. Hodea, Iustin Sigheteanul, *Argument*, în volumul N. Steinhardt, *Jurnalul Fericirii*. Argument de P.S. Justin Hodea Sigheteanul. Ediție îngrijită, studiu introductiv, repere biobibliografice și indice de Virgil Bulat. Note de Virgil Bulat și Virgil Ciomoș. Cu un „Dosar al memoriei arestate” de George Ardeleanu, Iași, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2008.

Holban, Ion, *Literatura subiectivă.I. Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, Editura Minerva, 1989.

Ierunca, Virgil, *N. Steinhardt între viață și cărți*, în volumul *Semnul mirării*, București, Editura Humanitas, 1995.

Ierunca, Virgil, *N. Steinhardt și „dreapta socotință”*, în volumul *Subiect și predicat*, București, Editura Humanitas, 1993.

Ierunca, Virgil, *Fenomenul Pitești*. Prefata de François Furet. Ediția a patra, București, Editura Humanitas, 2008.

Iloaie, Ștefan, *Trăire și mărturisire creștină*. Studiu introductiv în *Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință*. Ediție îngrijită, note, studiu introductiv și referințe critice de Ștefan Iloaie. Repere biobibliografice de Virgil Bulat. Indici de Macarie Motogna, Mănăstirea Rohia, Iași, Editura Polirom, 2008.

Kierkegaard, Sören, *Școala creștinismului*. Traducere și note Mircea Ivănescu. Prefața Alexandru Uiuiu, București, Editura Adonai, 1995.

Lovinescu, Monica, *La apa Vavilonului*, București, Editura Humanitas, 2008.

Lovinescu, Monica, *Escale în timp și spațiu*, în *Amintiri despre Steinhardt*. Crestomație de Arșavir Acterian. Ediție îngrijită de Fabian Anton, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.

Lovinescu, Monica, *Jurnal. 1981-1984*. Editia a II-a revăzută, București, Editura Humanitas, 2002.

Lovinescu, Monica, *Jurnal. 1985-1988*. București, Editura Humanitas, 2003.

Lovinescu, Monica, *Jurnal. 1990-1993*. Bucuresti, Editura Humanitas, 2003.

Lovinescu, Monica, *Jurnal. 1994 -1995*. Bucuresti, Editura Humanitas, 2004.

Manolescu, Ion, *Literatura memorialistică. Radu Petrescu. Ion D. Sîrbu. N. Steinhardt*. Antologie, prefață, dosare critice, comentarii, note și bibliografie adnotată de Ion Manolescu , București, Editura Humanitas, 1996.

Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, București, Editura Gramar, 2007.

Martinescu, Pericle, *Figuri în filigran. Portrete și evocari literare*, București, Editura Albatros, 1999.

Mihailescu, Dan C., *Literatura româna în postceausism I. Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, Iași, Editura Polirom, 2004.

Mihailescu, Dan C., *Pledoarie pentru o lectura descruntată*, prefață la vol. N. Steinhardt (Antisthius), *În genul ... tinerilor*, București, Editura Humanitas, 1996.

Mihăeș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Timișoara, Editura Amarcord, 1995.

Moceanu, Ovidiu, *Dăruind vei dobândi, dobândind vei dărui*, în vol. N. Steinhardt. *Prin alții în postumitate. Caietele de la Rohia (IV)*. Ediție alcătuită și îngrijită de Florian Roatiș, Baia Mare, Editura Helvetica, 2002.

Morar, Nicolae, *Dimensiunea creștina a operei lui N. Steinhardt*, Timișoara, Editura Paideia, 2004.

Mureșan, Adrian, *Hristos nu trage cu ochiul. N. Steinhardt & Generația '27*. Prefață de Gheorghe Perian. Un cuvânt de Ioan Pinte, Cluj Napoca, Editura Limes, 2006.

*** *N. Steinhardt sau fericirea de a fi creștin. Caietele de la Rohia (I)* Ediție îngrijită și note de Florian Roatiș, Baia Mare, Editura Helvetica, 1999.

*** *N. Steinhardt în amintirea contemporanilor. Caietele de la Rohia (II)*. Ediție îngrijită și note de Florian Roatiș, Baia Mare, Editura Helvetica, 2002.

*** *N. Steinhardt în interviuri și corespondență. Caietele de la Rohia (III)*. Ediție îngrijită și note de Florian Roatiș, Baia Mare, Editura Helvetica, 2001.

*** *N. Steinhardt. Prin alții în postumitate. Caietele de la Rohia (IV)*. Ediție alcatuită și îngrijită de Florian Roatiș, Baia Mare, Editura Helvetica, 2002.

Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, București, Editura Cartea Românească, 2008.

Negoîtescu, Ion, *Scriitori contemporani*. Ediție îngrijită de Dan Damaschin, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1994.

Nemoianu, Virgil, *Înțelepciunea calmă. Dialoguri în cyberspace cu Robert Lazu*, Iași, Editura Sapientia, 2002.

Noica, Constantin, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, București, Editura Humanitas, 1990.

Paleologu, Alexandru, *Alchimia existenței*, București, Editura Cartea Românească, 2008.

Paleologu, Alexandru, Tănase, Stelian, *Sfidarea memoriei. (Convorbiri). Aprilie 1988-octombrie 1989*, București, Editura DU Style, 1996.

Paleologu, Alexandru, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor*. Convorbiri cu Marc Semo și Claire Ciolan. Traducere de Alexandru Ciolan, București, Editura Humanitas, 1991.

Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992.

Pillat Monica, *Hamlet și Jurnalul fericirii*, în volumul *Cultura ca interior*, București, Editura Vremea, 2004.

Pintea, Ioan, *Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt. Însemnările unui preot de țară*, Pitești, Editura Paralela 45, 2007.

Pintea, Ioan, *Admirații ortodoxe*. Cu o postfață de Dan C. Mihailescu, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2003.

Plămădeală, Antonie, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*. Cu pagini de Pateric românesc și o prefață de Dr. Dumitru Staniloae, București, Editura Pronostic, 1995.

*** *Prigoana. Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat, S. Lăzărescu, A. Acterian, Vl. Streinu, Al. Paleologu, N. Steinhardt, T. Enescu, S. Al-George, Al. O. Teodoreanu și alții*. Ediția a II-a revazută și adăugită, Editura Vremea, București, 2010.

Roatiș, Florian, *De la Dimitrie Cantemir la N. Steinhardt. Studii, recenzii, interviuri*, Cluj Napoca, Editura Risoprint, 2002.

Roatiș, Florian, *N. Steinhardt între clasicism și romantism juridic*, studiu introductiv la volumul N. Steinhardt, *Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional. Critica operei lui Leon Duguit. Addenda: Dreptul social*. Ediție îngrijită, note, studiu introductiv, referințe critice și indici de Florian Roatiș. Repere biobibliografice de Virgil Bulat, Mănăstirea Rohia, Iași, Editura Polirom, 2008.

Rusti, Doina, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Editura Polirom, 2009.

Sasu, Aurel, *Dicționar biografic al literaturii române*, vol. M-Z, Pitești, Editura Paralela 45, 2006.

Sângeorzan, Zaharia, *Monahul de la Rohia, N. Steinhardt răspunde la 365 de întrebări*, București, Editura Humanitas, 2000.

Sângeorzan, Zaharia, *Monahul de la Rohia, N. Steinhardt răspunde la 365 de întrebări*, București, Editura Humanitas, 1998.

Schmemann, Alexander, *Pentru viața lumii. Sacramentele și Ortodoxia*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2000.

Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim I. Există o poetică a jurnalului*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim. III. Diarismul românesc*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Simion, Eugen, *N. Steinhardt, în Scriitori români de azi*, vol.3, București, Editura Cartea Românească, 1984.

Simuț, Ion, *Incursiuni în literatura română actuală*, Oradea, Editura Cogito, 1994.

Solomovici, Tesu, *România Judaică. O istorie neconvențională a evreilor din România. 2000 de ani de existență continuă*. Cu o „postfață” de Emil Cioran. Volumul I (De la începuturi și până la 23 august 1944), București, Editura Tesu, 2001.

Stolojan, Sanda, *Nori peste Balcoane. Jurnal din exilul parizian*. Traducere din franceză de Micaela Slăvescu. Revizuită de Sanda Stolojan, București, Editura Humanitas, 1996.

Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane. 1940- 2000*. Concepția grafică Mihaela Schiopu. Fotografii de Ion Cucu, București, Editura Mașina de scris, 2005.

Tănase, Stelian, *Anatomia mistificării*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2003.

Tiutiucă, Dumitru, *Eseiști români. Paul Zarifopol, B. Fundoianu, Ilarie Voronca, Nae Ionescu, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Mihail Sebastian, Mircea Vulcănescu, Mihai Ralea, Petre Pandrea, Emil Cioran, Constantin Noica, N. Steinhardt*, Brăila, Editura Libertatea, 1996.

Ungureanu, Cornel, *Istoria secretă a literaturii române*, Brașov, Editura Aula, 2007.

Vianu, Tudor, *Cunoașterea de sine*. Antologie și introducere de Eugen Simion, București, Editura Fundației PRO.

Voiculescu, Vasile, *Mântuirea smochinului*, în vol. *Gânduri albe*. Ediție și cronologie de Victor Crăciun și Radu Voiculescu. Studiu introductiv, note și variante de Victor Crăciun. Cu un Cuvânt înainte de Șerban Cioculescu, București, Editura Cartea Românească, 1986.

Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2001.

Zamfir, Mihai, *Cealaltă față a prozei*, București, Editura Eminescu, 1988.

Zaciu, Mircea; Papahagi, Marian; Sasu, Aurel, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, București, Editura Albatros, 2000.

Zaciu, Mircea; Papahagi, Marian; Sasu, Aurel (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români. R-Z*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2002.

B. ÎN PERIODICE:

Anania, Bartolomeu, *Părintele N. Steinhardt- un om care a murit fericit*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Anghelescu, Mircea, *Cu Steinhardt la Paris*, în „România literară”, anul XXIX, nr. 16, 24-30 aprilie 1996.

Ardeleanu, George, *Steinhardt mi s-a revelat ca un om prin excelență liber*, în „Convorbiri literare”, anul CXLIII, noiembrie, 2009, nr. 11(167).

Ardeleanu, George, *Impostori ai binelui*, în „România literară”, nr. 17, 2009.

Ardeleanu, George, *Zilele Steinhardt și Caietele de la Rohia*, în „Observator cultural”, nr.112, 2002.

Ardeleanu, George, *N. Steinhardt și generația'80*, în „Observator cultural”, nr.124 și nr. 125, 2002.

Ardeleanu, George, *Acedia și terapiile ei (corespondența N. Steinhardt – Emil Cioran)*, în „România literară”, an XXXV, nr.29, 24-30 iulie, 2002.

Ardeleanu, George, *Frumusețea nu vine neapărat de la diavol*, în „Observator cultural”, nr.168, 2003.

Ardeleanu, George, *În jurul unui << denunț >> al lui George Călinescu*, în „România literară”, an XXXVI, nr. 45, 12- 18 noiembrie 2003

Ardeleanu, George, *207 & Co. 30 de ani în vizorul Securității: N. Steinhardt*, în „România literară”, an XXXVII, nr. 25, 30 iunie- 6 iulie 2004.

Ardeleanu, George, *N. Steinhardt la 16 ani. În colecția revistei „Vlastarul”*, în „România literară”, nr. 20, an XXXVIII, 25- 31 mai 2005.

Ardeleanu, George, *O carte document: N. Steinhardt în dosarele Securității*, în „România literară”, an XXXVIII, nr.24, 22- 28 iunie 2005.

Ardeleanu, George, *Paleologu- Steinhardt sau despre prietenie*, în „Observator cultural”, nr.28(285), 2005.

Ardeleanu, George, *Corespondența interceptată de Securitate: Ștefan Baciu – N. Steinhardt*, în „România literară”, an XXXIX, nr. 30, 28 iulie 2006.

Ardeleanu, George, *Katherine Verdery și N. Steinhardt: o întâlnire în << oglinzile >> Securității*, în „Observator cultural”, Nr.70(327), 2006.

Ardeleanu, George, *Din istoria familiei Steinhardt: acasă la Sigmund Freud*, în „România literară”, an XL, nr.5, 8 februarie 2008.

Ardeleanu, George, *Sensul suferinței la N.Steinhardt și Simone Weil*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Bădiliță, Cristian, *Asceză și copilărie sau despre o canonizare așteptată* în „Litere, arte, idei”, supliment de cultură al ziarului „Cotidianul”, serie nouă, nr.40 (296), anul VIII, 10 noiembrie, 2003.

Bădiliță, Cristian, *Două cărți despre iudaism ale lui N. Steinhardt*, în „Convorbiri literare”, nr.12(84), decembrie 2002.

Bădiliță, Cristian, *Asceză și copilărie sau despre o canonizare așteptată*, în „Cotidianul”(supliment *Litere, arte, idei*), 10 noiembrie 2003.

Bogdan, Miron Alexandru, *Tandemul Sergiu Al. George- Nicu Steinhardt era încântător*, în „Cotidianul”, vineri 19 martie 1993.

Boldea, Iulian, *N. Steinhardt- drumul spre adevăr*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Borbely, Ștefan, *Critică și nostalgie*, în „Vatra”, an XII, nr.11(140), 20 noiembrie 1982.

Buga, Nazaria, *El Sabio de la Rohia*, în „Cotidianul”, vineri, 19 martie 1993.

Bulat, Virgil, *Un condei pururea tânăr*, în „Steaua”, nr.6 (505), an XL, iunie 1989.

Carpat-Foche, George, *Pecetea gratiilor*, în „România literară” ,an XXIV, nr.48, joi 28 noiembrie 1991.

Episcop Chira, Iustinian, *Reflecții*, în „Cotidianul”, vineri, 19 martie 1993.

Chirilă, Ioan, *Dia/crisis -re-gândirea credinței sau între formal, instituțional și viitatea credinței*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Cira, Călin Emilian, *Părintele Nicolae a avut destinul sfinților*, interviu cu Parintele Serafim Man, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Ciobotaru, Irina, *Nae Ionescu și N. Steinhardt-problema descendenței spirituale*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Ciobotaru, Irina, *N. Steinhardt- un model de zidire a identității*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Ciomoș, Virgil, *N. Steinhardt era un lucrător ascuns al rugăciunii inimii- dialog cu eseistul Virgil Ciomoș*, interviu realizat de Călin Cira, în „Convorbiri literare”, anul CXLIII, nr. 11(167), noiembrie, 2009.

Ciomoș, Virgil, *Sfinți prin pușcării, securiști prin mănăstiri. Cazul Nicu Steinhardt*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Ciotloș, Cosmin, *Metrologia lecturii*, în „România literară”, anul XL, nr.36. 12 septembrie 2008.

Clement, Olivier, *Prefață la Jurnalul fericirii*, traducere de Virginia Nusfelean din N. Steinhardt, *Journal de la félicité*, Arcantère Editions, Editions UNESCO în „Mișcarea Literară”, serie nouă, anul V, nr.1 (17), 2006, Bistrița.

Cristea, Enache Daniel, *Un burghez incomod*, în „România literară”, anul XL, nr.35, 5 septembrie 2008.

Crohmălniceanu, Ovid S., *N. Steinhardt la 70 de ani*, în „România literară”, an XV, nr.32, joi , 5 august 1982.

Crohmălniceanu, Ovid S., *Escala în timp și spațiu*, în „România literară”, an XXII, nr. 14, joi, 6 aprilie 1989.

Crohmălniceanu, Ovid S., *Pentru ce citim jurnalele intime*, în „Caiete critice”, *Jurnalul ca literatură*, nr. 3-4, București, Editura Viața Românească,1986.

Cubleșan, Constantin, *Geo Bogza comentat de N. Steinhardt*, în „Tribuna”, anul X, 1-15 iunie 2011, nr.210.

Culcer, Dan, *Despre intelectul mediator*, în „Vatra”, serie nouă (1971) anul VI, nr. 67, 20 octombrie 1976.

Diaconescu, Ioana, *N. Steinhardt- deținutul nr. 13/1960*, „Un element dușmănos al regimului democrat popular”, în „România literară”, anul XXXIXI, nr.36, 8 septembrie 2006.

Floarea, Mihai, *Alături?*, în „România literară”, an XXVI, nr. 2, 19-25 ianuarie 1993.

Grigurcu, Gheorghe, *Reumanizarea criticii*, în „România literară”, an XXXIV, nr. 11, 21-27 martie 2001.

Grigurcu, Gheorghe, *O evocare a lui N. Steinhardt*, în „România literară”, anul XL, nr.12, 28 martie- 3 aprilie 2008.

Hâncu, Dumitru, *N. Steinhardt- Un buchet: Nelu, Nicu și Colette (Note de călătorie 4 VI- 14 VI 1974)*, în „România literară”, anul XXXIX, nr.24, 22 iunie 2007.

Ieromonah Hodea, Iustin, *Așa cum s-a destăinuit*, în „Renașterea”, anul I, nr.4, aprilie 1990.

Iacob, Mihai, *Despre tristețea „rezistenței prin cultură”*, în „România literară”, an XXVII, nr.14, 15-21 aprilie 1993.

Iancu, Vasile, *Arhimandritul Mina Dobzeu: Balaurul Rosu de la rasarit a venit*, în „România literară”, anul XL, nr.3, 25 ianuarie 2008.

Iaru, Florin, *Drumul spinos al fericirii*, în „Contrapunct”, nr.26, vineri, 28 iunie 1991.

Iloaie, Ștefan, *Convertire și mărturisire creștină în gândirea părintelui Nicolae Delarohia*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Iorgulescu, Mircea, *Entuziasmul militant*, în „România literară”, an XX, nr.31, joi 30 iulie 1987.

Iorgulescu, Mircea, *Ispita memorialistică*, în „Caiete critice”, *Literatura și confesiune*, nr. 12, București, Editura Viața Românească, 1987.

Iorgulescu, Mircea, *Între viață și cărți*, în „România literară”, anul XX, nr.49, joi, 24 iunie 1976.

Lefter, Ion Bogdan, *A fi sau a nu fi critic?*, în „Astra”, an XXII, nr. 11(194), noiembrie 1987.

Man, Serafim, *Monahul Nicolae și ortodoxia*, în „Renașterea”, anul I, nr.4, aprilie 1990.

Manea, Vasile, *Amintiri despre Părintele Steinhardt*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.

Manolescu, Nicolae, *Noapți și zile*, în „România literară”, an XXIV, nr. 18, joi 2 mai 1991.

Mecu, Nicolae, *Portretul înțeleptului la tinerețe*, în „Revista de istorie și teorie literară”, anul XLI, ianuarie- iulie, 1993, nr. 1-2.

Mincu, Marin, *Metajurnal în jurnal sau despre autenticitatea scriiturii*, în „Caiete critice”, *Literatură și confesiune*, nr.1-2, București, Editura Viata Românească, 1987.

- Mihăieș, Mircea, *Note despre poetica jurnalului intim*, în „Caiete critice”, *Jurnalul ca literatură*, nr.1-2, București, Editura Viața Românească, 1986.
- Moraru, Cornel, *Obsesia credibilității*, în „Caiete critice”, *Literatură și confesiune*, nr.1-2, București, Editura Viața Românească, 1987.
- Motogna, Macarie, *Virtutea curajului la N. Steinhardt*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.
- Mureșan, Adrian, *Dăruind vei dobândi sau despre imposibilul care ne privește*, în „Tabor” Anul III, Nr. 4, Iulie, 2009.
- Nicolescu, Costion, *Monahismul nu trebuie să apară ca un sistem constrângător*, în „Cotidianul”, vineri, 19 martie 1983.
- Novac, Ioana, *O scrisoare despre părintele Nicolae*, în „Cotidianul”, vineri, 19 martie 1993.
- Paler, Octavian, *Nevoia de a vorbi*, în „Caiete critice”, *Literatură și confesiune*, nr.1-2, București, Editura Viața Românească, 1987.
- Pavel, Toma, *Jurnalul lui Nicu Steinhardt*, în revista „22”, anul III, nr.41(142), 15-21 octombrie 1992.
- Pârvulescu, Ioana, *Einstein și Steinhardt*, în „România literară”, anul XXXV, nr. 6, 13-19 februarie, 2002.
- Pillat, Monica, *Jurnalul fericirii*, în „Revista de istorie și teorie literară”, anul XL, nr.1-2, 1992.
- Pintea, Ioan, *Călugarul de la Rohia*, în „Formula As”, anul XVI, nr. 717, mai 2006.
- Pintea, Ioan, *Prin celălalt spre sine*, în „Renașterea”, anul I, nr.4, aprilie 1990.
- Pintea, Ioan, *O însoțire luminoasă*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie 2009.
- Pintea, Ioan, *Biblioteca mănăstirii Rohia era considerată la vremea aceea una dintre cele mai importante biblioteci din Transilvania*. Cira Călin în dialog cu Ioan Pintea despre Rohia și N. Steinhardt, în „Mișcarea literară”, anul VII, nr.1(25), 2008.
- Popa, Mircea, *N. Steinhardt. Între viață și cărți*, în „Steaua”, anul XXVII, nr. 8(351), august 1976.
- Popescu-Brădiceni, Ion, *N. Steinhardt: Jurnalul fericirii ca paradigmă transscripturală*, în „Tabor”, anul III, nr.4, iulie, 2009.
- Pricop, Constantin, *Spontaneitate și sistem*, în „Convorbiri literare”, anul LXXXIX, nr. 10(1166), octombrie 1983.

- Pruteanu, George, *Un cugetător: N. Steinhardt*, în „Convorbiri literare”, anul XCIII, nr. 10(1214), octombrie, 1987.
- Pruteanu, George, *Steinhardt, demon jucăuș*, în „Dilema”, anul IV, nr.163, 23-29 februarie, 1996.
- Raicu, Lucian, *Distanță și convergență*, în „România literară”, anul XV, nr.49, joi, 2 decembrie, 1982.
- Simion, Eugen, *Eseuri teologice*, în „Literatorul”, nr. 1, 1993.
- Simion, Eugen, *Jurnalul ca ficțiune*, în „Caiete critice”, *Jurnalul ca literatură*, nr.3-4, București, Editura Viața Românească, 1986.
- Simion, Eugen, *Eseuri teologice*, în „Literatorul”, nr.1, 1993.
- Simion, Eugen, *Portrete critice*, în „Ramuri”, nr.5(227), 15 mai 1983.
- Simion, Eugen, *Alegerea lui Steinhardt*, în „Ziua”, anul XIV, nr. 3919, joi, 3 mai 2007.
- Simionescu, Mircea Horia, *7 zile - precum atunci și azi întocmai...*, în „Caiete critice”, *Jurnalul ca literatură*, nr. 3-4, București, Editura Viața Românească, 1986.
- Simuț, Ioan, *Steinhardt îndrăgostit*, în „România literară”, an XXXVIII, nr. 19, 18-24 mai 2005.
- Spiridon, Cassian Maria, *Darul monahului Delarohia*, în „Convorbiri literare”, nr. 7(151)iulie, 2008.
- Ștefănescu, Alex, *N. Steinhardt*, în „România literară”, anul XXXVI, nr. 20, 21- 27 mai 2003, continuare în nr.21, 27 mai - 3 iunie 2003.
- Tofana, Stelian, *Parcurgând mărturisirea lui N. Steinhardt*, în „Renașterea”, anul I, nr.4, aprilie 1990.
- Trandafir, Constantin, *Și totuși un spirit raționalist*, în „Steaua”, Cluj-Napoca, an XXXVI, iulie 1985, nr. 7, (458).
- Ungureanu, Cornel, *O viață de om așa cum a fost*, în „Orizont”, serie nouă, anul XXI, nr.3(1518), 27 martie 2009.
- Vianu, Tudor, *Sinceritatea în literatura subiectivă*, în „Caiete critice”, *Literatură și confesiune*, nr.1-2, București, Editura Viața Românească, 1987.
- Vlad, Alexandru, *Clepsidra pe orizontală*, în „Contrapunct”, anul II, nr.26, vineri 28 iunie, 1991.

